

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

דברי רבינו שליט"א בפתח השיחה:

המצב הוא שיש עדיין הרבה חולים בקורונה, ובהם חולים קשים עם ייסורים, וצריכים רחמי שמים. וכדאי לכוון ב'רפאנו' על החולים האלה, וגם לומר פרקי תהלים, וכן פרק תהלים לאחר כל תפילה. ואם שומרים על כל אמצעי הזהירות אזי בעזרת השם לא נדבקים, אבל כשלא שומרים זו סיבה שנדבקים. והחיוב לשמור על כל אמצעי הזהירות בשלמות, זה חיוב לכל אדם בשביל עצמו שהוא לא יידבק, וגם כדי שלא ידביק אחרים, מי שלא נזהר הוא גם מזיק לאחרים. לכן חייבים מאד לשמור על כללי הזהירות.

במעשה שכתב החובות הלבבות. ואמנם טבע האדם אינו כן, אבל אם הייתה הנהגה כזו, אזי בכל צער אין ממה להצטער, והוא היה שמח בחלקו, ושמח בכל צער שגורמים לו, וחי חיים מאושרים.

המקפיד - מפסיד ברוחניות ובגשמיות

ובדרך הטבע אין זה כך, אלא אם אדם מצער, השני מחזיר לו צער ומצער אותו בחזרה, אבל מה הוא מרוויח? הרי אינו מרוויח כלום בזה!

וביותר, הרי הוא גם לוקח זאת ללב, ואכפת וכואב לו שציערוהו, ולוקח ללב וכועס, וכי זה בריא? הרי אדם שאכפת לו זה גם מזיק לבריאותו, ואם כן חוץ מהרוחניות זה גם הפסד בגשמיות.

ועוד, שאם אדם מקפיד על קשיים שעשו לו, אם כן הוא רוצה שהשני ייענש, או שהוא גם מחזיר לו צער, ונמצא שהוא דן אחרים במידת הדין ובלא מידת הרחמים, ובמידה שאדם מודד בה מודדו לו (סוטה ח, ב), כפי מה שהוא נוהג עם אחרים כך בשמים נוהגים איתו.

ומי שמקפיד על כל דבר שעושים לו, או שמחזיר על מה שמצערים אותו, ונוהג במידת הדין, גם אותו ידונו בשמים במידת הדין. ומי יעמוד לפניך בדין?! הרי במידת הדין אין העולם קיים וצריך מידת הרחמים (בראשית רבה יב, טו), וכבר האריך המסילת ישרים בפרק ד' בעומק הדין עד היכן מגיע, והמקפיד ונוהג עם אחרים במידת הדין, זה גורם שמן השמים ידונו גם אותו במידת הדין, מידה כנגד מידה.

ואילו מי שאינו מקפיד, הוא שמח בחלקו, וגם כל הנמצאים בחברתו שמחים, כי רואים שהוא שמח, וזה משפיע אווירה נעימה, ונעים להיות במחיצתו, מפני שתמיד הוא שמח ומדבר בלשון שמחה, וחברתו נעימה (עיין חוה"ל שער הפרישות פ"ד) ורוח הבריות נוחה הימנו.

כל שרוח הבריות נוחה הימנו

ואמרו חז"ל בפרקי אבות (ג, י) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, היינו שזה תלוי בהא, ואם רוח הבריות נוחה הימנו אזי גם רוח המקום נוחה הימנו, ויש לבאר מדוע זה כך.

ומצינו שני פירושים בזה, הא' כתב בחובות הלבבות (שער יחוד המעשה פ"ה) שאם רוח הבריות נוחה הימנו זה 'סימן וראיה' שגם רוח המקום נוחה הימנו, כי הרי מה שרוח הבריות נוחה הימנו זה בהשגחה, ומדוע עשו מן השמים שתהיה רוח הבריות נוחה הימנו? - סימן שרוח המקום נוחה הימנו כי הוא עושה דברים טובים, ולכן מן השמים נותנים לו 'פירותיהן בעולם הזה' שרוח הבריות תהיה נוחה הימנו.

וכמו שמצינו במשנה בריש פאה שיש דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, כגון גמילות חסדים והכנסת אורחים וביקור חולים, והיינו כיון שהוא עושה טובות לאחרים בעולם הזה, נותנים לו מן השמים גם כן פירותיהן בעולם הזה, מידה כנגד מידה (עיין פירוש המשניות להרמב"ם שם), ויחד עם זה הקרן קיימת לעולם הבא.

ואם כן זה בהשגחה שרוח הבריות נוחה הימנו, שכולם מחשיבים אותו והוא חי חיים טובים, ומדוע זה מגיע לו? סימן שרוח המקום נוחה הימנו, שהוא עושה עוד דברים טובים. כך פירש החובות הלבבות.

אך יש פירוש אחר (וכן פירש רבינו יונה באבות שם) שאם רוח הבריות נוחה הימנו זה 'סיבה' שרוח המקום נוחה הימנו, והיינו כי מה שרוח הבריות נוחה הימנו, זה מפני שהוא מתנהג עם כל אחד ואחד במידות טובות מאד, ולכן גם רוח המקום נוחה הימנו על זה שהוא מתנהג בהנהגה

החיים מאושרים על ידי האמונה

כיצד הדרך לחיים מאושרים, מפורש בפרקי אבות (ו, ד) כך היא דרכה של תורה וכו' ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, ועל ידי עמלה של תורה ממילא האדם מאושר בעולם הזה.

אבל רואים עוד במציאות, שאדם שחי עם האמונה חייו מאושרים, כי הרי האמת הוא כמו שאמרו חז"ל (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים, ואם כן כל מה שיש לאדם, דברים טובים או קשיים, זה מן השמים.

ואם משהו גורם לו צער וקשיים זה מן השמים, כי אם לא היה מגיע לו צער מן השמים, לא היה שום אדם יכול לצער אותו, והמצער קיבל כוח מן השמים לצער אותו, ואמנם הוא חוטא בזה שמצער, מפני שהוא בעל בחירה, ומן השמים נתנו לו בחירה, אבל גם אם הוא לא היה מצער, היה הצער מגיע בדרך אחרת, מפני שכך נגזר מן השמים.

ונמצא לפי זה כי כשאדם מקבל צער ממישהו, יש בזה שני דברים: הא' שנגזר עליו צער מן השמים, וב' שפלוני הוא המצער בפועל, וכבר דיברנו הרבה פעמים על זה, מה ראוי לאדם לחשוב, האם למה פלוני מצער אותי, או מה רוצים ממני בשמים, הן ודאי שצריך לחשוב על עצמו, למה מגיע לו הצער, ומה רוצים ממנו בשמים.

כל צער הוא לטובת האדם

והרי כבר אמרו (שם ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד, וכיון שהכל בידי שמים הרי זה 'לטב' - לטובת האדם, ומדוע זה לטובתו? כי על ידי הייסורים יפשפש במעשיו, כמו שאמרו (שם ה, א) אם רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו, וזו המטרה של הייסורים.

ונמצא שזה לטובתו, כי על ידי זה הוא יפשפש במעשיו ויתקן מה שצריך לתקן, אבל אם לא היו הייסורים הוא לא היה מפשפש, ואזי בלא הייסורים הוא היה ממשיך בחטא, וסופו גיהינום, ובמקום הגיהינום שהוא פי ששים מהאש שלנו (שם נז, ב) נתנו לו מן השמים צער בעולם הזה קצת, וזה גורם לו שיפשפש במעשיו ויתקן את מה שצריך לתקן.

ואם כן זו טובה גדולה מאד בשבילו, והאדם שציער אותו גורם לו בזה להתעורר ולחשוב שהרי זה מן השמים ומה הסיבה, וזה גורם לו לתקן, והוא ניצל מדינה של גיהינום, נמצא שבאמת המצער עשה לו טובה גדולה מאד, ואדרבה, היה צריך לומר לו תודה.

שמחה והכרת הטוב על הצער

ומצינו דבר כזה בחובות הלבבות (שער הכניעה פ"ז) מעשה באדם אחד שמישהו דיבר עליו לשון הרע, והוא שלח לו מתנה כלי מלא מזמרת ארצו וכתב אליו: הגיעני ששלחת לי מנחה מזכיותיך, וגמלתך בזה. והיינו מפני שאם אדם מדבר לשון הרע על מישהו, זכויותיו של המדבר עוברות למי שהוא דיבר עליו את הלשון הרע, והחטאים של מי שדיברו עליו עוברים למדבר, ולכן שלח לו מתנה על זה.

וכך כל אדם שמקבל צער ממישהו, זו טובה גדולה מאד בשבילו, ומדוע להקפיד, אדרבה, מגיע לו תודה, ואמנם הוא לא התכוון לטובתו, וכוננתו הייתה לצער, אבל זו הייתה רק כוונה, ולמעשה הוא עשה טובה!

ואם אדם חי עם חשבונות כאלה, אזי אפילו שיש מי שמצער אותו, הוא לא מצטער ולא לוקח ללב, רק אדרבה הוא שמח, כי על ידי זה הוא מתעורר לפשפש במעשיו ולתקנם, והוא אפילו מכיר טובה למצער על זה, ובאמת היה יכול לומר לו: אני מכיר תודה לך, עבור שזיכית אותי, וכמו

נוחה לבריות. ושוב כנ"ל מגיע לו על זה פירותיהן בעולם הזה, עבור ההנהגה הטובה שהוא 'עושה' שתהא רוח הבריות נוחה הימנו.

מי שמוותר תמיד מרוויח

וכאמור זהו על ידי שאדם אינו מקפיד, וממילא בכל דבר הוא מוותר, וכיון שהוא תמיד מוותר, רוח הבריות נוחה הימנו.

ומי שמוותר אף פעם אינו מפסיד, אלא רק מרוויח מזה, כפי ששמעתי מאחד מעשה שהיה איתו, שיש חברה של נהגים, ויש שם סדרן שנותן כל נסיעה לפי הסדר, ומחכים בתור לפי סדר, והיה שם נהג אחד שהיה יודע של הסדרן, וכשהגיעה נסיעה דילג הסדרן על נהג אחר ונתן לידו שלו, והנהג שדילגו עליו שתק ולא אמר דבר, וזמן קצר לאחר מכן הגיעה עוד נסיעה ארוכה, שיש בה רווח ממון גדול, וקיבל אותה, ובוהו שהוא שתק וה'פסיד' את הנסיעה הראשונה – הרוויח אחר כך יותר.

וכך עושים שתהא רוח הבריות נוחה, בהנהגה של ויתור, שמוותרים ולא עושים 'עסק', שיהיה איך שיהיה, ומי שמוותר תמיד מרוויח!

מידות טובות זכות להצלחה בתורה

ובנוסף, המידות הטובות הם גם זכות להצלחה בתורה, ומי שלומד עם מידות טובות מצליח בתורה, כפי שרואים בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם (המנויים באבות פ"ו) שהרבה מהם זה ענייני מידות טובות, כגון בענווה, בלב טוב, ואוהב את הבריות, ועוד הרבה הנהגות של מידות טובות, שבזה התורה נקנית וזוכים להצלחה בתורה.

להתחיל ממידה טובה אחת

ועוד שנינו באבות (ב, ט) שרבי יוחנן בן זכאי אמר לתלמידיו צאו וראו איזוהי דרך טובה שידבק בה האדם, וכל אחד מהתלמידים אמר דבר אחר: רבי אלעזר אומר עין טובה, רבי יהושע אומר חבר טוב, רבי יוסי אומר שכן טוב, רבי שמעון אומר הרואה את הנוול, רבי אלעזר אומר לב טוב.

ויש להבין למה אמרו דווקא מידה טובה מסוימת, הלא צריכים שיהיה לאדם את כל המידות הטובות, כמו שכתוב (דברים כח, ט) והלכת בדרכיו, וכגון מה שאמרו (שבת קלג, סוטה יד ועוד) מה הוא רחום וחנון אף אתה וכו', ולמה מביאה דווקא מידה אחת.

וכפי הנראה באמת אי אפשר להתחיל מכל המידות ביחד, ולכן אמר רבי יוחנן לתלמידיו צאו וראו איזוהי דרך טובה, כלומר מה הסדר, מאיזו מידה טובה להתחיל, כי אדם שרוצה להשתלם במידותיו, צריך להתרגל ולעשות פעולות שישפיעו עליו עד שההרגל נעשה טבע, ואי אפשר להתחיל הכל בבת אחת, ועל זה אמרו התלמידים: עין טובה, חבר טוב, שכן טוב וכו', כלומר שזוהי המידה הטובה שיש להתחיל ממנה.

שלמות במידה אחת תביא לכל המידות

וכמדומני ששמעתי ממרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל כי אדם שהוא מושלם במידה אחת, זה כבר גורם שלמות בכל המידות! שלמות במידה אחת נותנת סייעתא דשמיא לשלמות בהרבה עניינים, וזה מביא לשלמות בכל המידות [א"ה. במקום אחר הביא רבינו שליט"א שמקורו בשבת קי"ח שאמרו כמה אמוראים 'יתיה ליי שקיימתי מצוה אחת בשלמות, והענין בזה כי שלמות בדבר אחד מביאה לשלמות בשאר דברים].

ולכן אם אדם יהיה מושלם באחת מהמידות שאמרו לתלמידי רבי יוחנן, עין טובה, לב טוב וכו', ממילא זה ישפיע שיהיה לו את כל המידות הטובות, ורק הייתה השאלה ממה להתחיל, **מאיזו מידה טובה כדאי להתחיל, שהיא תביא לשלמות בכל המידות.** כך יתכן לפרש בדברי המשנה.

ואמנם יש לעיין במה ששאל רבי יוחנן את תלמידיו מה הסדר וממה להתחיל, הרי מצינו סדר אחר שאמר רבי פינחס בן יאיר בברייתא (ע"ז כ, ב) תורה מביאה לידי זהירות וזהירות מביאה לידי זריזות וכן כל ההמשך, וכפי שביאר המסילת ישרים בספרו כל מידה ומידה לפי הסדר הזה, שכל דבר מביא לדבר הבא אחריו, ויש לעיין האם דברי רבי יוחנן ותלמידיו הם סתירה לסדר הזה או לא, וצריך עיון במפרשים בזה.

שני חלקי קנייני התורה

והנה רואים עוד בארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, שעשירים וארבעה הדברים הראשונים מתחילים באות ב"ית, כגון בתלמוד, בשמיעת האוזן, בעריכת שפתיים וכו', ואחר כך מתחילים עוד עשרים וארבעה בלי ב"ית, המכיר את מקומו, השמח בחלקו וכו', והם בדיוק חצי כנגד חצי, עם ב"ית ובלי ב"ית, וצריך ביאור מה ההבדל בזה.

ובמדרש שמואל כתב לפרש בזה, כי הדברים המתחילים בב"ית הם הנהגות השייכות לצורת הלימוד איך ללמוד, ואילו הדברים המתחילים בה"א לא שייכים לעסק התורה עצמו, אלא מהות האדם באופן כללי, מה היא מהות האדם שיהא מוכשר להצלחה בתורה.

ולמשל בדברים הראשונים מוזכר 'בשמחה', ואחר כך בדברים האחרונים מוזכר 'השמח בחלקו', והם שני עניינים: הא' שעסק התורה עצמו יהיה בשמחה, בשעת העסק, ללמוד מתוך שמחה, והב' השמח בחלקו גם שלא בשעת העסק, ואין זה שייך דווקא לתורה, אלא שתמיד הוא שמח בחלקו ואינו דואג, ומרוצה מכל המצב שלו, והכל טוב לו.

השמחה בכל מצבי החיים

וכפי ששמעתי פעם מאדם מבוגר שהיה חולה וחלש, ואמר (כנראה שמע את זה ממשיהו) 'עם איזו געווען גוט, און עס וועט זיין גוט, און עס איז גוט', כלומר: **היה לי טוב כל הזמן, ויהיה לי טוב, וגם עכשיו טוב לי!** כי כל דעביד רחמנא לטב עביד, וכל המציאות כפי שהיא – הכל לטובה.

והכרתי עוד אדם שהיה חלש וסבל ייסורים לעת זקנתו, וכששאלו אותו מה שלומו, השיב ואמר 'סי' איז אזוי גוט אז בעסער קען ניט זיין', כלומר **שמצבי הוא טוב כל כך שלא יכול להיות יותר טוב מזה!** וזה נכון באמת, מפני שהכל בידי שמים, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, אם כן זהו הכי טוב שיכול להיות, 'בעסער קען ניט זיין'.

ופעם היה אדם חולה וחלש שלא היה כל כך מבוגר, ושאלתי אותו איך הכוחות שלו, וכיצד הוא מצליח בלימוד, האם כמו שהיה פעם או פחות, ואמר לי שאין לשאול למה היום אינו בכוחותיו כמו פעם, אלא השאלה היא למה פעם היה יותר טוב... וגם היום מצבו טוב, כי כל דעביד רחמנא לטב עביד, רק השאלה היא למה פעם היה יותר טוב, וזה באמת אינו יודע מדוע ומפני מה זכה שיהיה יותר טוב.

השמח בחלקו מצליח ומאושר

וכך עם חיים של אמונה, אדם תמיד שמח בחלקו ושרוי במצב רוח טוב, **ובפרט מי שהוא בעל משפחה, כשהוא חי באמונה ושמח בחלקו וכל הנהגותו בשמחה, גם כל המשפחה מאושרת ויש אווירה נעימה בבית,** ואפשר גם לדבר בבית מעט ב'הומור', ולחנך שהכל לטובה, ובוהו יש שמחה לא רק לעצמו אלא לכל המשפחה שלו, ובכל מקום שהוא מגיע ומצא, נעים להיות בחברתו. זוהי המעלה של אמונה ושל השמח בחלקו.

והשמח בחלקו שייך רק עם אמונה! ויש סיפורים ועובדות על השמח בחלקו, איזו הצלחה שיש בזה, וגם התורה נקנית בזה, והוא אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם, שמביא להצלחה בתורה.

וכשאדם שמח בחלקו זה גם נותן כוחות נפש, ואילו עם חוסר שמחה אין כוח וכמעט שאי אפשר לעשות שום פעילות, כידוע שהעצבות גורמת לעצלות (שערי קדושה ח"א ש"ב) ושניהם תלויים זה בזה, זריזות עם שמחה ותלויים זה בזה וכן העצבות והעצלות תלויים זה בזה.

אלו הם ענייני ההנהגה של השמח בחלקו, וכאמור זה תלוי גם באמונה, אבל זה גם מביא לחיים מאושרים!

ויש תפילות שמתפללים על שמחה, ובברכות נישואין יש ברכה 'שמח תשמח רעים האהובים', והיא ברכה על שמחה, ובתפילה מבקשים 'שמחנו בישועתך', ובברכות ההפטרטה 'שמחנו באליהו הנביא'.

שמחה ולא ליצנות

ואמרו חז"ל (ברכות לא, א) אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו וגו', אבל שמחה צריכה להיות, ורק 'שחוק' הוא חיסרון והוא יותר מדי, אבל 'שמחה' מותר וצריך להיות.

ושמעתי שרבי עקיבא איגר היה פעם באיזו מסיבה, ואחד מהיושבים שם אמר בדיחה, ושאל רבי עקיבא איגר מה הוא מתכוון, והשיב שאמר בדיחה, ואמר רבי עקיבא איגר אם כן זהו 'מושב לצים' ואינני רוצה להיות כאן, וקם והלך משם, כי לומר סתם בדיחה זהו ליצנות ומושב לצים, אבל לדבר בשמחה ובאווירה נעימה זה לא בדיחה אלא ענין אחר.

והעיקר הוא להיות שמח בחלקו, שזה דבר גדול שצריך סייעתא דשמיא וגם צריכים איזה פעולות בשביל זה, לזכות לסייעתא דשמיא להיות שמח בחלקו, ובעזרת השם נזכה כולנו להיות שמחים בחלקנו!

לעילוי נשמת
הבה"ח יצחק דרח"י ז"ל
בן הרב זכריה דוד שיבלחט"א
נלב"ע ז' שבט תשע"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת
ר' שרגא ב"ר מאיר דוד
לזונשטיין
נלב"ע ט' שבט תשמ"ה - תנצב"ה

לע"נ הגאון רבי אשר ב"ר משה דוד זליג
טוננבוים זצ"ל - נלב"ע ט"ז שבט תשע"ג
נדבת חתנו הגר"ח קאופמן שליט"א
י"ר ועד הישיבות בא"י